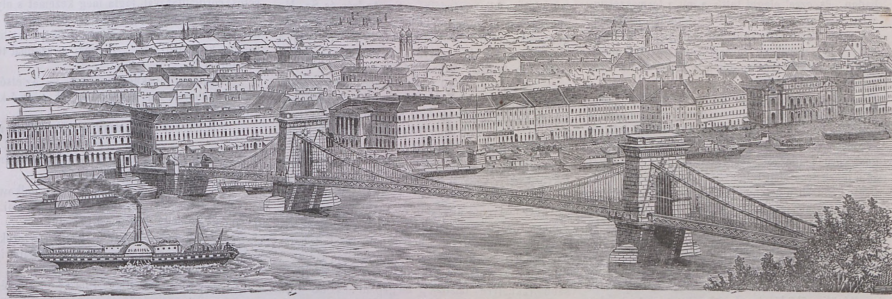

AZ ORSZÁG TÜKRÉ.

BUDAPESTI KÉPES KÖZLÖNY.

Harmadik évfolyam. — 26-dik szám.

Pest, 1864. Szeptember 11-én.

<p>Kiadó: MATUS JÁNOS. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 2-dik sz. A kéziratok az Engel és Mandel-folyóiratokba, egyetem-utca 2. sz. a. küldendők.</p>	<p>Előfizetési ár: Egész évre 12 ft., félévre 6 ft., évnegyedre 3 ft. A lap megjelenik háromszor havonként u. m. minden hó 1., 11. és 21-kén.</p>	<p>Fel. szerk.: SZOKOLY VIKTOR. (Lakása: Kalap-utca 17. sz.) Tulajdonos: BALÁZS SÁNDOR.</p>
---	---	---

Dr. Szabó József.

(n. m.) Alig pár napja, hogy a magyar orvosok és természetudósok nagygyűlése bevégeződött, s a nagy számmal összegyűlt tagok, kedves emlékekkel telve, a vendégszerető Maros - Vásárhelyt odahagyták. A gyűlés leírását alább veszi az olvasó. E helyen a gyűlés egyik legkitűnőbb tagját és alelnökét, Erdélyi köztisztelthen álló orvost mutatjuk be, a ki nemcsak az elnöki széken nyert általános bizalmat, hanem a pesti egyetem felelőtlenségén tanára, a nemrég elhunyt dr. Saor felett mondott remek emlékeztetővel is nagy mértékben lebilincselte a hallgatók figyelmét.

Dr. Szabó József szakely számozásán: Csikszék Szereda nevű városában 1807-ben született. Tanulását a székelyudvarhelyi iskolában kezdte, és a kolozsvári kath. lyceumban folytatta, mindkét helyt mint társai közt első.

Orvosi tudományokat előbb a pesti egyetemen hallgatói, de már a második évre a bécsi egyetemre ment. Tanulmányiban rövid idő alatt nagy előhaladást tett, s 1834-ben tudori diplomát nyert az összes gyógytudományokból.

Még ez évben külföldre utazott, s tudomá-

Dr. Szabó József.

nyos célból bejárta Német-, Franciaországot és Schweiztet, több egyetemet meglátogatott, legtovább időt töltve Párisban (1834 és 1835-ben), Göttingában és Berlinben. Különösen Párisban ismeret-

seget kötött minden akkori orvosi tekintéllyel. Lisfranc, Civiale, Roux, Orfila, Fouquier, Alibert, Velpeau, Leroi d'Etiolles valának azok, a kiknek előadásából sok hasznot merített. Barátsági viszonyban pedig leginkább kitűntettek Chomel, Amussat, Gerandin, Ricord, Pariset, kikhez mint az orvostan akkor kezdett átalakításának legbuzgóbb tényezőjéhez különös ragaszkodással viseltetett: jelesen az Amussat visetioinak (első állapot boncofása) és kísérleteinek nemcsak mindennapi szemlélője volt, hanem tevékeny részt is vett azokban. Göttingában Langenbeck és Stromeyer kedvelték. Conradi és Sibold pedig barátságukkal ajándékozták meg a nagytehetségű ifjú orvost. Berlinben a Schönlein, Dieffenbach és Müller János kitüntetésével díszelkedhetett.

Hosszas utazásából visszatérve, Kolozsvárra kezdte orvos-gyakorlati pályáját, a hol szerencsés volt mindjárt legelső feltevével nevét ismertté tenni, jóvendőjét biztosítani. Mint tanítói pályára készült egyén 1838-ban az újonnan szervezett kolozsvári orvos-sebész tanintézetben a bonctan és szülészeti tanárává nevezetett ki. Az egész intézet ekkor új lendületet vett. 1853-ban buzgó fáradozásainak sikerült, a tanintézet mellé születték is

nyerni, melynek elrendezése, első főszerkesztése az ő műve.

1858-ban a szintén jeles dr. Szócs halálával üresedésbe jött és neki adották az a tanács, melyre készült és vágyott, t. i. a különös kör- és gyógytan széke, és ezzel nyílt meg előtte az új gyógygyakorlati nézetek nemcsak magánbetegéknél alkalmazni, hanem azokat hallgatóival is közölni.

Nézete a gyakorlat mezejére tett legelső fölépítő óta mindig az volt, hogy: az orvosban nem parancsnok, hanem szolgálati a tanácsotk; az orvos egyengessége meg az utakat, főtávoit el az akadályokat, hogy a természet működésének szabádon, és ezzel elozott tett; a mi a természet viszzen véghez, az orvos ne tulajdonítsa magának; sok vagy rosszul választott, vagy időtelni alkalmazott gyógyszerrel ne zavartsa a természetet működéseiben; tekintélyre ne adjon az orvos semmi, hanem igyekezzék tudni."

Hogy ezen elvek mellett hallgatói szép előmentett tanúsítanak, köztudomású dolog.

1858-ban a gyakorlati orvostanban tett sikerkerdés fázisai tekintetéből a kolozsvári országozók körhaza igazgatójává nevezték ki. A körház az ő irányítása alatt teljes virágzásba indult.

1860-ban a tanítványtan szerzett érdekesnek megalapozású a kolozsvári orvos-széke tanintézet igazgatójává tetteket. Ezen léreüti üdvös működését legelőbban megítélte az intézetből kijött ifjú orvosok műveltség fokozatából.

Mint fentebb a gyakorlati orvostanban jártas és sok oldalú ismeretéről általánosban becsült ifjú gyakra rendkívüli működésekre is fölszítottak. A classica litteratúraban elismert jártassága miatt az érettségvizsgálatok fölülélyezéséi rendszeren minden évben őt bízzák meg. Elvállalta a Sz. Erzsébetről címzett kolozsvári járóbeteg rendezését is, és a birodalomban létező járóbeteg intézetek közt a legszebben virágzó köze emelte.

Többrendbeli megiszteltetésekben is részessült. Már korán tagja lett a budapesti orvosok társulatának, valamint a magyar természetvizsgálók együletének is; később az Erdélyi ismeretérdeke alapított együletnek és a bécsi állat-és növénytan tudományos társaságnak. Végre 1861-ben az erdélyi országos muzeum-egylet alelnökévé választotta. Ugyaz évben kir. tanácsos címet is nyert.

Dr. Szócs eredeti és széke lytus és valódi hazafi. Kolozsvár, mondhatni egész Erdély benne általánosban becsült, mely tudomány orvost bíra, és mint hajthatatlan szilárd, mindenben fedhelniül becsülettel jellemt. A tudományoknak és művészeteknek tetleges pártfogói, a tudósoknak és művészeknek őszinte barátját nagyra becsüli.

Tátra-Füred.

(Képpel.)

Tátra-Füred Szepesmegyében fekszik, s egyike hazánk legkiecsibb fekvésű fürdőinek. Eredeti neve Schmek; az 1843-iki évi magyar vendégek adták neki a kellemesebb hangzású Tátra-Füred elnevezést. A fürdő kivált 1839 óta lett évről évre híresebb, a midőn dr. Posewitz S. a grafenbergi vizgyógyódot ott hozta. Ma leglátogatottabb fürdőhelyeink közé tartozik.

A bájos vidékéről Tóth Lőrinc „Tátra levelei”-ben következőleg ír: „Tátra-Füred a Tátra, s különösen ennek nagy-szádiki csücska alatt fekszik. Kétszázötlet, 2 Lőcsétől 3. Iglyőlő 5 órányira. A fürdőhely körül s szabálytalan használat által csak többélt megriköltott nyers erdőben, gazdag vizű bérli patakóktól körülvegya, a tenger szinétől 4000 lábnyi magasságon fekszik. Északi szelektől a Tátra csücska védé, de egyzersimint a napsgörtől is megfosztja, midőn a hegy alatt völgy még arany napfénynek bírül. Fekvésének természetek következményai: a hideg esták és korányok, késő nyár, korá ősz, nagyserű égi hóburók. Alatta délre, hol az erdőseg végződik, városokkal és falvakal telt szép és nagy völgy, melyet a Kralowa zárbé. A sétányhe több pontjáról 20—30 helységet láthatni.”

Komárom.

(Képpel.)

(M. É. E.) Komárom városa az új vár előtt fekszik, melytől keskeny tér választja el. Keletről nyugotnak terjed, hosszukak alakban. Kivülről keskeny mutat, az Ó és Új-Szöny közt országúrtól is csak néhány kiváló épülete és tornyai látszanak. Hajóhid köti össze a várost a Duna jobb partjával Új-Szönyvel. Utcai között legzebb a Rác-utca, mely a Dunasárral kezdődik, s az egész városon át a vár előtté terig nyúlik. Itt van a boltok nagy része, a könyvnyomda, a lakareképző-épület, a Benedek-rendiek zárdája, a Sz. András és Sz. János-egyház és a József-kápolna. Ez utca leletti végén esik a fűtér és a tanácsház. A fűtérre vezet a Megyeháza-utca. melyben az 1816-ban épített megyeház és nagy katonai kórház van.

A város az 1849-iki ostrom alatt sokat szenvedett. Jelenleg mintegy másfél ezer lakház van benne, s 1858-ban, a katonaságot be nem számítva, csak 12,000 lakosa volt, míg 1848 előtt 20,000 lélek-nél többet számlált.

Komárom a kereskedelemre nézve kedvező fekvésű hely, s kivált gabona, liszt és épületeskereskedése meglehetősen élénk is. Az épületes Liptó és Árvamegyéből a Vágon és a Vágданvan hozták, s innen tovább szállítják Pest felé. Régebben Komáromnak 300 hajója volt, melyek nagy részét helyben épültek. Ezek száma mióta gözhajók járnak a Dunán és a természetkereskedők győfiben alkalmazásuk rakhelyre találtak, megapadt. 1858-ban Komáromnak csak 16 hajója volt. Most már nem is építenek ott több hajót. A gözshók kikötőhelye a város délnyugati részén fekvő szigetén van.

Huszárdolgok.*)

I.

Alig van Európában hadsereg, melynek huszárai ne volnának. — A magyar huszár a külföldi katonáival jól megfér, de a külföldi huszárt — már azt gyűlöli. Leginkább gyűlöli pedig a porosz huszárt. Egy kedélyes örnagyok kőrdöztem egy alkalommal, ugyan mit vél, mi lehet a gyűlöletnek oka? felelt: nagyon láttam-e már szeszlyves szép nő, a ki az ő rozsdát talált vagy épen eltorított árcképét ne gyűlölte volna?

Nincs nagyobb élvezete a huszárnak, mint ha valamelyik külföldi fegyvertársát, brá tréfából, de mégis szívesen igazban részesheti.

A kivételnek eset, mely egy porosz huszár ezredes rovására történt, nagy derűlétsgé okozott közöttük.

18** évben O* városa alatt 80,000 ember gyűlt össze nagyserűi gyakorlatló táborra. — Éreztek sok puskarop-szagot, intézkint számban rohamot a levegő ellen.

Külföldi tiszt annyit jelent meg itt vendégképen, hogy néha azt sem tudtuk, hová legyünk velük; mi annál kellemetlenebb volt, mert legyünk lovaknál közél a legjobbakat kellett nekik gyakorlatok alkalmazni adnunk, hogy a parancsnokóló táborunk kísérletében megjelenhessenek.

Valamelyik nap reggelén rám került a sor; — beszélte előttem egy deszák úsz — hogy ezredem azon lovat, melyek az idegenek számára voltak kivételre, a meghátrált helyre a krakkói országúttal mellé vezetessen, hol nyolc deszák számán s nyolc lóval megkeresztvén, a dragonyosok, huszárak, szekérszék, tűzrések, vértések legtakább egyvelegét találta.

Lehetünk vagy tizenketten tiszték s mintegy nyolcvan közvitéz, kik lovakat kantszárón vezettek.

A többi ezred napos tisztjeivel egyetértve, minthogy az összes lovak feletti rendelkezés sors szerint nekem jutott, egy állítottam fel a csapatot egy sorban, hogy egyvesen huszár, szekérszék, deszák, vértés sat. Lo vak s zine s nem ezredeik száma szerint állottak egymás mellett.

*) Mutatvány Bathó Dénesnek Emich G. kiadássalban megjelent hasoncni könyvéből. Szerk.

Vendégeink nemcsaká megjelentek; élükön egy kételés, borzasztó sovány porosz huszárezredes, kinek dolmánya alig ért harmadik bórdaigaj. Mi csapatunk nagy szárnány vártuk őket. Aztután megparancsnokolt a szokások, „Rechtsschau”-ot, az ezredes elő mentem tisztelegem. Ó, midőn odaérkeztem, eléám állott egy komolyan s az északi németeknél szokások recsegéséit ejtvén ki az betét, elmondta, hogy Gr. S. Oberst und Commandeur des 1-ten königlich preussischen Huszáren Regiments.

Hát ilyen huszár is van! Gondolom magamban, de a jóv pillanathoz az északi németek ismeretnek cordialitással fogta meg kezemet s oly huszárosz szótiraott meg, hogy — bár háragam is izmos fiu voltam annak idejében — most azt hittem, rögtön ketté pattan a tenyerem s azonnal többre becsüstem őt.

Ezután a lovakhoz mentünk. — Az elsősgéget valamennyien az ezredesnek hagyták s így ő kezdte a paripákat szemügyre venni.

Legelőször is a deszák előtt állott meg s kérdé:

— Hőren Sie 'n mal mein theurer Freund, ist ihr Pferd jählich? (gáingig).

— Nie umie, pr niemeuku panie polnicko! — felelt a zsidó, egy ezredbeli galicai góral fiú, tudatván, hogy ő nem értémet.

— Az ezredes beharapta ajkát s egy szekérszék elő állott, oly egyenesen, mintha legelőbb is egy karabinsövét nyelt volna el reggelire.

— Ist dies 'n ritiges Pferd? — kérdé.

— No parlo tedesco signore! voi a válasz.

Az ezredes elkétkült s akkórát lépett, hogy azt hittem, mindjárt kettészakad.

— Mein theurer Draehner — kérdé most a mellette álló markos dragonyost — würden Sie mir ihr Pferde anrathen?

— Ne znám nemecki, proszim ponyzisenel! — választott ez, valami budweisi csék legény; az ezredes pedig oly dühösen hánytá hosszú lábait, hogy attól félttem, valamennyünkét agyonrúg.

Nem tudta már a szegény, mivé legyen s megpillantva a legközelebb álló huszárt, egyzserre oda ugrott eléje. Mein theurer, guter Waffenkammerad, können Sie mir für die tadellose Tüchtigkeit ihres Streifrosses bürgen und garantiren? kérdé azt.

Ezt a nyelvet a Nagy-Könságban nem igen értik.

A huszár meg személen sem pislantott, úgy megnézte a hosszú Hermann ivadékát, hogy attól félttem, mindjárt kifozt: Ik Huszár Du Haa swurst; de nem szót egy betűt sem.

— Nun hören Sie doch! nógatta az ezredes.

Erre a huszár egyét rántott bajuszán: Egy kukkolt sem 'ok uram németül! volt a válasz, melyre az ezredes elvörösödött s szinte szikrákat hányt haragjában.

Nem messze tőle állott egy tüzer, most tehát ehhez fordult: Jott verdamm' mich! was können Sie mir von Ihrem Pferde Jutes sachen (genau) Kanonen? — kérdé. — Ja neznam svabski govori, gospodin! — felelt ez, valami kindi barna arca szerb; az ezredesnek pedig most már elment minden türelme s egy járt-kelt közöttünk, mint a forgószél.

Egyzser azonban örnagyúr villan fel arcán: Nun hier ist 'n mal 'n Küllarsien! mit dem wir wo noch schafften deutsches Wort zu sprechen sein. — Mein theurer, edler Juter Landsmann und Kriegesgefährte, sagen Sie mir, wäre ihr Pferd jählich zugeritten für einen königlich preusschen Obersten?

A vassz rá bántul: I versteng eán e d! választott bécsies kiéjtessel, az ezredes pedig, mintha a menyők itáit volna belé, egy lépéssel től volt az országúton s úgy vette nyakába a világot, mintha félóra múlva már Potsdamban akarna reggelizni. — Pár ropant hosszu lépés után azonban ismét megállt s egy mellette elmenő Caloz ezredbeli bakancsosotl kérdé: Hőren Sie 'nmal! sagen Sie mir doch jeffalligt, ist ihr Herr Oberst im Dache? (a stórbán). — Nu styj dummo nyamczestye — volt az oláh baka válasza.

De most már aztán nem nézett vissza, hanem lépett vagy hármat, s pedig akkórát, hogy soha sem láttuk többé.

Ama régi jó időben, még 1848 előtt, nem messze Prágától egy kis cseh faluban voltam állomáson mint huszár.

Vala pedig az én szakaszomban egy körmönfönt vén huszár, sajtóságság teremténye az Istennek. Valahányszor rá néztem, akarva nem akarva Afrika jutott eszembe: arca oly barna volt, mint az Ueud Meskiána arabjaié, lovát jobban megülte a Sahara bármelyik fiándá, bajusza úgy állt az ég felé, mint egy pár pálmafa; vitézségben kitelt Abd-El-Kaderen; szomja nagyobb volt a sivatagon utazókénál, inni többet tudott a legszomjasabb tevénél,

torka szárazabb volt a sivatag homokjándá s félben minden hónapban csak hat nap — mikor t. i. lénnegot kapott — tünt fel mint enyhe, viruló oazis.

Egyszer alezredesünk előtt gyakorlódván, lezállt lováról, leült a földre s kijelentette, hogy ő bizony nem egrecérozik egy bötít sem, míg az obis lein v a d neki reggelire pálinkát nem hozat.

Mit volt mit tennem — hozattam neki magam egy meszely pálinkát, csak hogy szégyent ne valljak legjobb katonámmal, ki különben első emberre volt a szakasznak s nélküle egész gyakorlatunk nem ért volna egy batkát sem.

Gyakorlat után — minthogy a botnak is két vége van — kiadtattam neki a reggelinek is az ő vastagabb végét, huszonöt jól kiszámított adagban, melyeket huszárosan magához vevén, odaállt szokás szerint elélem, jelentvén: „Köszönöm alásan hadnagy uram a bősüetséde strófol!”

— No lássa kend — szóltam hozzá — e nélkül is ellehetünk volna mindketten, ezt most már rádásnak vehete.

— Ház uram ez is megjárta konfektnék, ha pálinkát kaptam, jutott legalább, mit beleaprogatnom.

Tátra-Füred.

(L. szövegét a 302-dik oldalon.)

Őt napig — ha potyára nem ihatta le magát — rendszeren jőzön s az ezred legjobb katonája volt, a hatodik napon, a lénnung napján — már ekkor aztán senki fia se tudott vele boldogulni. Alig hogy néhány garaszt kikapta, a legközelebbi korszmára atakérozott s onnét ritkán mení ki békés úton, hanem többnyire a káplármak kellett őt vason az őrszobába szállítania, hogy kintulja magát.

Az isten 7-dik parancsolatának dolgában sem volt a legalkalmaserebb. Egy alkalommal valamely eseményben gyantultta, hogy a korszmárosnak igen sok pénzre van, melyet az egy nagy s nehéz tügyfa-asztal fiókjában tart. Nem levén más mód, hogy a vélt kincset elcsiphetné: kapta magát ellopva az egész asztalt. Másnap a korszmáros panasza jött hozzám, jelentvén, hogy asztalt az utcán talála darabokra törve, s hogy azt nem lophatta el

más, mint az én huszárijam. — Gyantítottam én a dolgot, kutattam is, de semminek nyomára nem juthattam.

Egy év mulva tudtam meg aztán, mikor már rég Galiciában voltunk, hogy a kérdéses tolvaj csakugyan az én afrikai huszárom volt, de ez egyszer fensült, mert miután az asztalt — minthogy fiókját fel nem nyithatta — szétdarabolta volna, nem talált benne egyebet egy régi zsidó imádságság könyvével.

Ezért is kikapván a magját, ezentúl a botot seha se nevezte másképp csak „zsidó miatyánk“-nak.

Unván végre a dolgot, egyszerűen megtiltottam neki a korszmába menést, kivéve oly eseteket, ha erre különösen engedelmet kér s kap tölem. Erre egy szép vasárnapon déleltől bekocog-

tat hozzám az én vén huszárom: „Jelentem alásan reportra jöttem.”

— Mit akar kend? kérdém.

— Nem egyebet uram, csak engedelmet akarok alásan kérmí, hogy ma délután elmehessek a korszmába táncolni.

— No nem bánom — feleltem — elmehet kend az egyszer, de etetésre litthon fog lenni s kilene óraker jelenti magát nálam, hogy nem részeg. Érti kend?

— Balesen érttem hadnagy uram.

Ehéd után láttam őt kardosan a korszma felé ballagni. Cífrább volt, gangósabban járt, mint valaha.

Beesteledvén az idő, lett 9 óra, lett 10 óra, de az én huszárom csak nem jött bejelenteni, hogy ő nem részeg. Végre 11 óra tájban megúván a vá-

Ugyaneznap nyílt meg az ipar- és terméktárlat. Erdély felsőzse ugyan kevésbé, de belseje csakanny megvan áldva, várható volt tehát, hogy esávanýok, sò, borvízek s több effélék kitarásában nem lesz hiány. Nagyobb érdeket költöttek a félreese ország fejledése iparok termékei. S a tekintelben voltak szép reményekre jogosító cikkektel. Így S z á v a G e r f gyönyörű-szent-miklósi gyárban a fénylő-gyaltól saját találmánya szerínt többben a fénylő-készít, melyek már is kelendők s meglehető napról napra több meg több megrendelés érkezik. Az illető gyárnak a szokásnyi ülésben értekezett is a készítményeiről. Váltak igen szép kútsái szalmakalát, finom szőcsmékát, s faluhelyeken készült szár-piszot s egyéb kelmek, melyeket a munkás székegy nép maga kezével készít. Képviselő voltak a füléi, gvasdósi, kudsíri vasgyárak, a sebeshelyi vas-hengermű, a görgegyi papirosmalom, a helybeli téglagyár stb., jelölt annak, hogy mégis csak mozognak itt is, és mozognának még elevenebben, kedvezebb viszonyok között. A m.-vásárhelyi iparosok is sok cikket állítottak ki. Voltak azokonkívül kiátsó régiségek a római, a török világból, és régi arany-szeztiszdiszdeknek, kivált B. H e n t e r J ó z e f által kiál-lítva.

E munkásság mellett, mely a lelki életet üdvös pezsgésbe hozza, az ér-zékiekről sem feledkeztek meg. Aug. 31-én hangverseny volt, s utána az ifjuság által rendezett bál. Sept. 1-jén tüzi-játék. Azonkí-vül minden nap kézbél 100 meg több teríték, majd bizonyos szakosztály, majd összevágó-lottó társaság számára. Ezen ebédekert gr. T e l e k i D o m o k o s adta, ki azokonkívül másfél órányira eső g e r n y e s z e g i gyönyörű kastélyban is gyakorolta a vendégszeretert, mindennap megnyílván azt a végtes tagjainak a delután órákban, — minthogy délig a szakgyűlések foglalták el az időt.

E szakgyűléseken annyi becses értekezés olvastattól fog, mely térhány miatt címüket sem számlálhatjuk elő. Tíz lesz alkalomuk meg vissza-terni rájuk, midőn az „Evkönyv” megjelenik. Addig csak annyit jegyzünk meg, hogy majd mindenki által gazdagodott tudományos irodalmunk valamelyik ága.

A berekesztő közzgyűlés sept. 2-án tartott. Az alkalommal a jövő évi nagygyűlés helyétől P o z s o n y városa tűzettezt ki, elnökéül pedig gr. Z i c h y Károly, a lenékéül Balassa János pesti orvosnár, titkárául Kanka Károly pozsonyi szemorvos és Rómer Flóris pesti nár választattak meg. Mind küzfelekiállással. A pénz-tárnok s ellenór a régiek maradának. Kanka Pozsony város nevében megköszönte a megfizette-tést, s biztosította a gyűlést, hogy a régi koronázó város, mely annyiszor üdvözölté látni kánt az ország képviselőit, a tudomány képviselőit is a legbártaóságában fogja fogadni. A gyűlés idejét a központi bizottság úgy fogja megszabni, hogy az a bécsi egyetemnek jövő augusztusban tartandó 500 éves jubileumával összekesse s a gyűlés ez ünnepepen magát képviseltesse. Ez idő jó eleve lapok utján közöz fog tétetni.

A gyűlés többi tárgyai közöl következők említenek:

Pataki Dániel Erdély főorvosa 20 darab arany pályadíjat tűz egy 3—3½ lnyvi múnkára a bujanesvről s gyógyítási módjáról, különös tekintettel az erdélyi viszonyokra, Lászlai szőcs-város főorvos pedig 10 darab aranyat annak, ki a cementeséket Erdélyben, különösen Hunyadmegyében föltalálja. Ez adományok köszönettel fogadták.

Xántus János, filozofia indítványát egy termédszerajzi könyvtár alapítására tárgyban: köztársasággal fogadtott, s azonnal az előnökele alatt bizottság nevezetteti ki, mely fogantatósítás módjáról gondoskodik.

A régiségutni szakosztály indítványa, hogy a nagygyűlés a kormánytól Vajda-Hunyad várának.

nyok pótlásán fog törekedni, de alkotmányának alapját szentnek és öröknek fogja tartani. Nem esőde tehát, ha az 1688-diki firdalay diadalmas befeljeztével Hobbes, Filmer, Siddey és Locke-felé ellentétes vitatkozások elhallgattak, műkefulnessa történetek által minden lényeges alapot elvesszettek.

Hisz nem az többé a kérdés, vajon az e g y e s z e k „Isenkegyelműségi” munkái e g y e s z e k nóp szabad törvényesség s önkormányzásra felel-e meg inkább az ember s az állam lényegének. A kérdés — a Stuartok hatalma megtörte-e — csupán csak az, hogy mi módon s eszközökkel lehetesen a nyert törvényes önkormányzatot sikerese fenagatosítani. És nem elharmakodott megdöntése, hanem továbbfejlesztése a történeteknek, nem forradalom, hanem reform tal! jelszó. És az angol politikai-ékesz-szolás, nem meddő elvtűkában, hanem a tényekre és eseményekre való vonatkoztatásokban ülő nagyszerű diadalaít, melyeknek dús eredménye Anglia hatalma és nagysága lón.

II. és III. György korszaka a tekintetben kiválólag fontos, s az slattok vilt nevezetes harcok a parlament és a korona, s később a megromlott parlamentben s a nép józanabb része közl, melyekben egy Bolingbroke, a „Junius-levelek” írója és a fiatal Burke, mint biztos szabadság apostolai tűnedeztek föl, — messze kihatának a legújabb időkig.

De mennyit ér a szabadság anyagi jólét nélkül? Az események vas logikája szűlte ép e korban Smith Adam nagyszerű theorijáit, mely által a népgazdagság eddig nem ismert fokra emeltett.

Ismerkedjünk meg a csatárral, nézzük a harcosság feyvereit és győzelmét. Bolingbroke rolt egyike a legváró legbőbbeknek, s Anglia ő nem föltalálta kor Aleibádesének szereti nevezni. Mint nagy államfért, a társaság kedvence, finom, művelt, szereteremlélt, vakmerő s ravasz, tón még genialis hellen eredetűt is föltalálta. 1671-ben Bentarbesben született. Ifjusága első éveit vadon átömlömba, még mint fiatal ember a parlamentbe lépett, hol elragadó eszekezlása által utat tört magának a legmagas hivatalokra. Majd hadügyi titkokos, Anna királynő alatt, majd külügyi országgyűl, s tevékenysége nagyszerű eredményekert mutat. De I. György trónra léptekor minden hivatalától megfosztás, s mivel nyíltan a Jakobiták ügyét pártolta, hajzábjából tüli kényserült. Visszatérve, a felsőháza való megválasztásának Walpole a mindeháztal miniszter ellen-szegült, mert félt ily ellenfélőt. Bolingbroke visszavonult, s 1751 dec. 12-én meghalt.

Bolingbroke nem halott őszint, hanem nagy-ravagsáhhól lett török, s jellemző, hogy irratival leginkább a parlament — e megdöntésének volt hatalom — ellen lépett föl, e melynek hiányait a legáltalóbb kritikával elemelte.

Macaulay egyik értekezésében az akkor parlamenti viszonyokról így nyilatkozik: „A firdalay Angolországot sok bajtól megóvta, de egy-szersmind sok bajt is hírtított róla. A szabadság és tulajdon a korona által nem forogtak veszélyben s a meggyőződés tisztelése: de nem

Beckővár romjai.

mint nemzeti emlékek megőrzése iránt tegyen lépéseket, helyesléssel fogadjatok.

A gyűlést az elnök gr. Teleki Domokos fejezte be rövid beszéddel, melyben különösen kiemelte oly iskolák szükségességét, ahol nép a természettudományt megkedvelhesse, megismerhesse. Erre Kubinyi Á. a nagygyűlés nevében köszönetet mondott az elnöknek, a gyűlés tisztelőinek, Maros-Vásárhelyi lakosságának, sat., és reménytelte fejezte ki, hogy erdélyi testvéreink szintoly számosan fognak jelenenni, mint a magyarorionok mént Erdélyben. Hangos éljenések s kölcsönös kézszerítók között osslott zék a megindult gyűlelekezt.

A maros-vásárhelyi nagygyűlés tagjainak összes száma, mint a „Napi Közlöny” 7-dik is egy-szersmind utolsó száma jelenti, 491 volt, ki közöl 309 erdélyi, 180 Királyhágón-inneni magyar, 2 külföldi.

A fölvilágosodás irodalma Angolországban.

VI.

II. és III. György korszaka.

(1727—1770.)

Ha valamely nép egyes államformák értéke vagy értékelensége fölött sokat vitatkozik, biztos jele annak, hogy az helyzeté és körülnyelével elégedetlen, mert ha politikai viszonyaiban boldog, akkor bizonyosan csak a nagyon is érhető hiá-

csai mindenütt tágultak. Sándor tehát azon elhatározással s józan akarral akart a dolgon segíteni, hogy az állam és társadalom gépezetébe egészen újonnan átültetett életet önt; jelent akart teremteni, egy ezt feltelező múlt nélkül, de ennek sincs tartós jövője; mert e szerint egész Oroszország egy örökös habórutól zaklatott táborhelyül vált.

De felmerült a kérdés: mit tegyen akkor, ha végre a békének meg kell köttetni? Akkor is oly kíméletlen szigorral kezelendő-e az államhatalmi intézményeinek kivételét, s törekednek-e a kitűzött cél felé. Megkísérik-e „Va banque”-ot, mi közép-európai

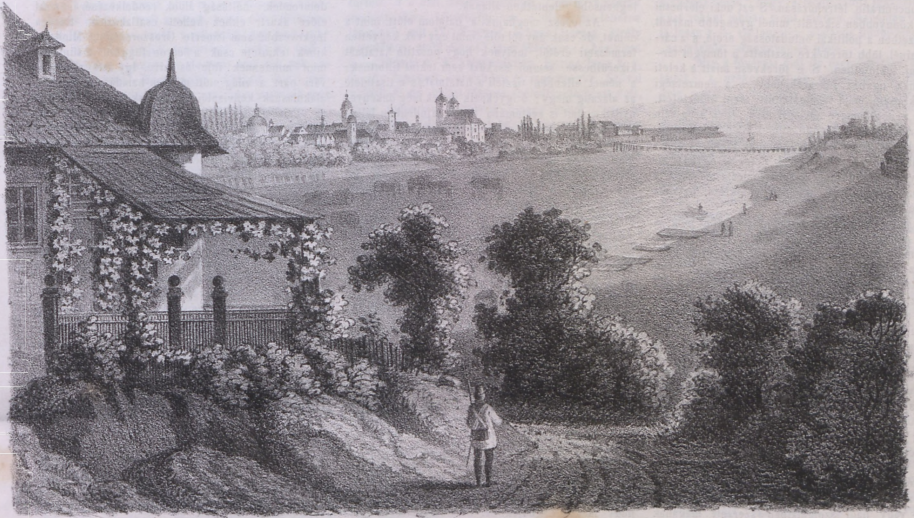
viszonyok közt képtelenség. Tájplátt reménye sikerét egyedül a nemzet meglepetésére építé; s ezen meglepetés mai napig annyiban sikerült, miszerint az orosz urgrát, egy állapotból a másikba, a nagy tömeg még jóformán át sem érthette.

Igen hibás nézet volna, Oroszországot a mi közép-európai nézeteink szerint megítélni, ez nem volna igazságos; s épen ezen okból maradtak előttünk viszonyai idegenek és ismeretlenek. Herzen Sándor régebb irataiban ezt mondá: „Oroszország nem tartozik Európához, ez magános állam. S ez valóban igaz. Sándor cárról azt beszélik, hogy ag-

gályt ébresztő, egymást követő s a forradalommal rokon reformjai mellett a jellegelő el: „Jobb ha a reform felülről jó, mint alulról.”

Ez minden esetre arra mutat, hogy a hatalmas eszár át van halva azon meggyőződéstől, hogy uralma azon döntő ponton áll, miszerint az orosz birodalom a nép rétegeitől kezdve felfelé vagy a forradalom martaléka lesz, vagy reformok által felülről alá kell a nemzet minden rétegein át a forradalmat megelőzni.

Ez is oly állapot, mely a jelen európai művelődés viszonyai közt megfoghatatlannak látszik.

Komárom budai oldala a homokhegyről.

(L. szövegtől a 302-ik oldalán.)

Pedig oka épen abban található, hogy e roppant birodalom, melynek terjedelme három világrészben megszakadás nélkül 376000 négyzsor mértőföldet tesz, s mely tavábbá 74 milliólakosság közt 60 millió orosz számílik; mely egyik határtól a másikig egy törvény uralma által áll, egy nyelvet, egy pénzelt mérték- és súlylyal bír, s minden rendkívüli történelmi és nemzeti különbséget egy centralizált birodalmi egységbe olvasztott be, — hogy ezen, a létező államok legnagyobbika ezer éves létezésének dacára nem felelt meg az újabb viszonyoknak, mert nem tudott magának önálló miveltséget alkotni.

Egy év előtt ünnepelte Oroszország a birodalom ezredéves alapításának jubileumát. Ezen ünnepre alkalmasul Nowgorodon egy emlékszobrot lepletek le, mely Oroszország legkínáltabb uralkodóit, hőseit, szentjeit, vértanúit és kultúrára, művelésre, hódításokat és több olyasmil megképeznek, melyekre még igényt tartanak. Az ezredéves birodalom politikai jelölésége kétségkívül nagyon fontos. De ha ellenben azt kérdezzük: mit tettek az orosz nemzet számtalan milliói a birodalom ezer éves létezésé óta? — a háborúkat, hódításokat, pusztításokat, tehát a műveletlen tömeg pusztító erejét tekintetbe nem véve — mit tettek az emberiség közös haladását előmozdítólag hasznosat, mit jegyez-

tek a művelődés történetének lapjaira? azt kell felelnünk, hogy igen keveset.

Maga Bodenstädt, ki mint tudva van, igen jól ismeri Oroszországot, s e mellett lelkes tisztelője a nemzet kitünő tulajdonainak, ezt mondja legújabb művében („Russische Fragmente“) erre vonatkozólag: „Hogy Oroszország ezredéves fejlődésének képe lehető híven álljon előttünk, gondoljunk népességét egyszerre egy új özönvíz, háborúk és ragályok által elsodorra — mi maradna hátra, mi az utókor előtt Oroszországról tanúskodnék? Milyen nyomait az emberi teremtő erőnek, mily emlékeit a nemzeti nagyságnak hagyta maga után e roppant néptenger ágya, ha tartalma rögtön kiszáradna? Macedoniat Sándor birodalma ép oly hamar szétbomlott, mint alakult, csak néhány évig tartott, s mégis mily mély nyomokat hagyott az ifjú király mindazon országokban maga után, melyeket repülve bejárt! Hol a rómaiak majd kétezer év előtt egyes, most Oroszországhoz tartozó vidékeket bejártak, még mai nap is (Transkaukasiában) utakat és hidakat mutatnak fel, melyeket állítólag ők építettek, míg az oroszok sajátképp most kezdenek általában az ország belsejében hidakat és utakat építeni.

Hol görög kereskedők telepedtek le a Maeolis és Pontusnak most orosz partjára, még mai nap is láthatók szobrok, emlékek és eszközök és drágaságok, melyekből ki volna mutatható a régi Hel-

las diadéme, ha egyebet se tudnánk felmutatni. Maguk a mongol néposzordák, melyek ezen országokat pusztították Baghtschí-Seraiában, s tauriai Álbambriában nagyszérről emléket hagytak hátra. Használ Georgia, Armenia s az orosz-persza tartományok is birnak népszerű emlékeket, melyek századokkal dacolnak.

Azon emlékek, melyeket Oroszország roppant pusztái felmutathatnak, embercsontokból összeállított piramisok, a régi kozkok sírjai, vagy ama számtalan sirdombok (kurganok), melyek százmértőföldnyi láncolatban végig vonulva a betört vándoroszországi útját jelölik.” Így ír Bodenstädt.

De mindamellett igaztalan volna, ha önálló nemzeti cultura emlékeinek hiánya miatt, az orosz szellemnek műveltségre képtelenségét akarnók ki-magyarazni. A nemzeti szellem iránya az oroszoknál régtől fogva más irányú volt; az orosz nemzet régi időktől fogva, mégdél csak az orosz történet visszatérhet, nélkülyöz ama biztos társadalmi és politikai jöveket, melyekből egy magát fentartó és tovább fejlesztő öntudatos magasabb nemzeti nagyság kifejt.

A nemzeteknek is, valamint az egyes embernek, biztos elrendezésre van szükségük belső államéletükben, hogy így mintegy magukból fejtsék ki az érdemelt helyzet a művelődés történetében. Különbön életük s ennek változatai brökké a

külső esztétassággal nyugtalan hullámzásainak lesznek áldozatai, s így csak időlegesen leundok.

Orszorzásig dagadó néptengerre még nem ment át a tisztulás processzusa, s nem jutott nyugpontra, mióta beomlott európai medrére. Idegen, még miveltebbnek tűnnek olvadtak be tömegébe s lettek uralkodók; a nyugat-európai szlávok azután megkísérik az oroszok loigazni, s germán törzstől, a varágokból nyerte első államrendjét, de a varágok magok gyengék voltak ahhoz, hogy a moscovita tömeges erőt legyőzhették volna, s beolvadtak a szláv elemekbe, melyekből fokozott a cárság mint uralkodó hatalom emelkedett ki.

E cárság támadása első percétől bámulatos következettséggel és kitartással igyekezett a politikai concentratio létrehozásán. S zeni neki elérhető annál könnyebben sikerült, minél gyengébb maradt a nemzetben a politikai öntudatosság ereje, s a cárság minél többi töredékre osztotta a tömeget társadalmi tekintetben. S e törekvése miatt a keleti katolika egyház hierarchiajától s a nemzetiségű aristokratáitól majd támogatott, majd üldöztetett. Épen a néptömegre támaszkodva, épen azon szin állt, mintha ezt a főrangú elemek ellen védelmeznie, vivta ki azt, hogy a rendek minden jogait és tudományosságát a magoké s Péter az egyházi tekinettségét s a kormányzatot a királyi hatalom alá hajtja, s minden kigondolható hatalmat a királyi hatalom körébe vont.

Ezen időtől kezdve, mondható, színt meg az orosz nép az államellenes feltételező tisztuló lenni. Csak mint orthodox, s néha fanatizáló püsztöl barci eszköz ébredhetett öntudatra a cár kezében. Csak I. Péter óta — mit peritsem sen szabad szem elől tévesztünk az orosz államélet vizsgálásánál — lett a néptömeg a szolgátság az egyesnek szabadsággá megszűntető tényező. Sőt csak II. Katalin óta lett ez csak országra kiterjesztve, melyek előtte eddig ismeretlen volt; csak ezen időtől kezdődött ama hallatlan dolog, hogy a jobbjegy egyedül a húszéves rabszolgai katonaköszdés purgatoriumát kiállva, lehetett személyesen szabad ember. Csak I. Péter óta semmisült meg és bonlított szét erkölcsileg a nemzeti aristokratia az által teljesen, hogy egy részről az államhatalom, a Tshin, egyenlő jogot adott a nemességével, más részről az által, hogy szűlelési jogát minden származásánál fogva nem csak az által tarthatta fenn sérthetetlen, ha udvari, állam-vagy hadi szolgálatban szerzett magának rangot.

Hogy Orszorzásig mint hatalom az európai államéletbe léphessen, a cárság a nemzetet külföld európaizálta, bölcséleg előve nemzetiségűt, s bürokratizálta az államot. Az erre használt érk mindig idegenek voltak, s itt jöttek azon helyre, mely Orszorzásig társadalmi állapotának vizsgálásánál legfontosabb. Ez az ellentét a nemzeti orosz elem, s az erzsákotl általakiosók közt. Valamint Pétervár, a mesterséges császári főváros és Moskva, a nemzeti országos főváros, mint semmikép össze nem férkezhető tárgyak állanak egymás mellett, úgy harpódzott e vizsály ama nagy, maguk közt

sok színelvett pártokban, melyeket közösen pétervári és moskvai pártoknak szoktak nevezni.

Azon mely különbségekről az orosz nemzeti jellem és az idegen közt, nevezetesen a német közt, istia tájékozással kell birnunk, hogy e harcot jól megérthessük. Igyekszünk kell azon nézetet feltüntetni, mintia Orszorzásig, a nyugateurópai életbe bevezetésé egyetlen eszköze lenne mivelségi kifejtésének. Fel kell hagynunk azon gondolatlat, mintha az oroszok az idegenek, főké a németeket valaha szívesen látták volna, s ezeket egy magasabb mivelség apostolainak s a valódi civilizatio eszközeinek tekintünk. A nemzeti orosz elem nemcsak csupán a cári absolutizmus apostolait, s oly életjelzők éreti láta, kik az orosz természettel a legbensőbb ellentétben állanak.

Az orosz meghajlik a hatalom előtt, mint a német, de úgy fél tőle, mint egy kegyetlen természetű erőfő, melynek hogy pusztító hatalmát kikerülhesse, semmi eszközt sem tekint tiltottnak; a német ellenben tiszteli a hatalmat, s a tisztelte az alázatig megy; ő igyekszik ennek még önkényes nyilatkozatát is systémába hozni, mindenben feltalálja magát észrel s még a despotizmusból is systémát csinál. Ez az orosz élet fénsségleg megfoghatatlannak látszik. Nagy Péter hozta be Orszorzásig először a bürokratizációt hierarchiát, tilkos politikát, a kénkövetés és viszonyos főkötésd ezáltal a társaság minden rétegeiben elharpódzott bizalmatlanságot, s a németország által hozott mindez Péter s utódai alatt systémába. A német hivatalnokok voltak Péter óta az orosz kormányzat sajtájképző mozgató erő, s mivel a kormányzat a legkisebb részletekig pedáns és idegenszerű külsejével a valódi oroszok elől a leg több gyűlölet tárgya volt, e gyűlölet természetesen lassanként magukra a németekre s főké a külföldiekre is áment.

Természetesen azok törekvése, a tudományos oroszokból hivatali kaszkot képezni, nem maradt eredmény nélkül, s a mennyiben e hivatalnokok a németeket magukba szíták, gyűlöletesek, mint a németek. Az egész hivatalnokai kar gyűlöletes Orszorzásigban, s meg is érdemli, némi kivételrel. Mindemellett megkülönbözteti magát az orosz hivatalnok a németől, és soha sem lesz oly lelkiismeretes, mint a német, ő állását fejte tehenek tekint; s semmi eszköz sem tilos előtte, hogy meggazdagodjék. E hivatalos világon kívül álló oroszok az égen istent, a földön cárt ismernek, s mivel rendkívül képességű birnak ügyek egyszerű szűkségessége épen megfoghatlan előtté. Még számtalan oly jellemvonásokat, simlhetetnek, melyekből az ellentét a német és orosz nemzeti elem közt elég világosan kiűnik.

Magától érthető, hogy e rövid jellemzésekkel a két főpártnak nem adható tökéletes rajza, melyek Orszorzásigban a hatalomért küzdenek. A nemzeti párt az uralkodók egész sora alatt Péteről I. Mikolósig nem is volt képviselve a sajtájképző államhatalmi kezelő körökben. A frónának egy nemeként,

elvélnél fogva a császári udvartól magát távollartá, s gyűlölpia Moskva volt. Határozott egysége soha sem volt. A néppel nem tartott, mert ez aristokratikus mivelségű elemek voltak; a szlovákkal sem, mert jól indja, hogy jóllohet ezek közel idővel kasszinagatn rá, de okkor csak öljök előszelű esztéták használtak. A polgársággal, mennyire ilyanról Orszorzásigban szólhatni, szintén nem lehetett érdekébenközsége. Igy tehát az igynevezett moskvai párt erős magyában egy részről nem maradt egyebé elégületlen aristokraták coterifájánál, vagy más részről társadalmilag politikus proletariatusnál, mely mindenkéül uszított és tűzet szított.

A pétervári párt ellenben mint uralkodó, korlátlan uralkotó, s élen a cár állt. Pénz, rang, érdemrendek, méltóság által rendelkezésére, s ki előre akart, ehhez kellett rendelkezősége. Európa legkevésbébe sem ismerte Orszorzásigot. Mindenkinék tekintete csak a cáron függött, ő tünt fel mint mindenek feje és szíve. Igy lett a pétervári párt a világ előtt minden haladásnak és újulálakulásnak képviselője; a moskvaiakat ellenben az elhanyagolós és ó-orosz barbsággal vádolták. E mellett Orszorzásig észlegettsége oly szigorúan megértezteték, hogy belviszonyban minden közelbbről megismerhetése majd lehetetlen volt. S mivel épen Miklós éde kinek uralma a korszelem kiválóvalma ellenkezett, s ki az ország fejlődésnek legkeveserőtelbbé ellene volt, tettenek igazolását égen a nemzeti ellenben látszott feltalálni; a pétervári párt Európa véleményét azon szin állt, hogy az a felvilágosított és civilizatio terén az ó-oroszok kitaró ellenzék, a nemzeti restség ellen küzdené, igen konyon részére nyerhette volna.

Előbbi időkben ez nem lett volna valószínűtlen, s az orosz mivelségen alsóbb rétegei még mai nap is a restségig elgészter tartagják a nemzetiség jogfogóval. De nem a sokaság határoz, hanem a vezérselemek. Hisz a moskvoita párt is tudja, hogy a nemzeti orosz elem fejlődésében Európa mivel nemzetelől nagyon hátramaradt. Orszorzásig hátramaradásának okát épen abban keresi, hogy I. Péter óta, sőt az uralkodó romanov dynastia óta a nyugateurópai formák és formúllak a nyugateurópai nézetekkel s átalakulásokkal a nemzeti orosz elemre saját élete körüljárta ükműltatták rá. A nemzet ezért ama külföldi mivelséget és fejlődést visszataszítja, mert ez Péterváról származik, s I. Péter óta csak a kényuralomok szűk támasza, s minden valódi magánuralkodói személynek szolgálja.

Ebben gyökerezik a mindenesetre sajátos gyűlölet, az igazolja ezen gyűlöletet a nemzeti elem a külföldi között. Azért tőra a moskvai párt mely gazdag és tekintélyes mivelségi tényezőkké bir, politika, társadalmi, valamint tudományos törekvéseire nézve az I. Péter előtti időszakra vissza. Itt szakszaktatnak meg nézete szerint a nemzeti fejlődés fonali erőszakkal; itt akarja tehát a nemzeti párt egyedül kezdeni, hogy így a társadalmi és állam-vagyoni fejlődése, s az egész mivelsés a nemzetből magából fejlődjék.

Tiz nap története.

— Sept. 5. —

Egy mély emberismerő, kinek irodalmunkban is szép hangulása neve van, egyszer így szolt hozzám: „ha valamely művet nagyon megrohagnak a pályatársak, igyekszék ön azal minél jobban megismernekdni, mert okvetlenül kell benne lenni valaminek, a mi jóval többet ér a senki által nem irigylhető hétéknapságánál.”

Igazra lehet, gondolom, s azonnal eszembe jutott Petőfink, kit a „kúpireszek és szende holdszegék” költői eleintem nem gyoztek eléggé ócsárolni, s eszembe jutott Wagner Rikárd, ki a károhoztások örök keresztülváltó é, míg a kis szalondarabkák szerzői hátróiban nyugabalan élvezhetik álmódott dicsőségüket.

Azóta minden mő érdékek, melyet szenvedélyesen megtámadnak; s ha egy fazekas nagyon gyallaza valamelyik kézműves-lágy gyártmányát, bizonyára oda megyek, s azt veszek.

Képzelték tehát, hogy e napokban mennyi érdekléssel siettem megnézni Vidék y Já-

n o s nagy festvényét, mely a muzeum egyveit termekben van kiállítva, s melyet ugynevezett „szakértő műbirálók” egész szenvedélyvel fesszkendzettek tele a gyallázások tintafoltjaival.

E festvényét nagy bir, meglehet túlzott bir előzte meg. Olasz lapok beszéltek egy új tüneményről, mely a szépművészetek honában új diadal szerző a magyar névnek; beszéltek egy mőről, melyet azok is megbámulnak, kiknek alkalmuk van minden óran Tizian és Tintoretto alkotásában gyönyörködni.

Ekként e festvény nagy várakozásib ébresztett, nagyobbat, mint a mennyinek egy fiatal festész első műve megfelelhett volna. De ha olasz írók túllottak a dicsőítésben, mi szükség volt rá, hogy mi a másik szélsőségre ugorjunk, s túlozzunk az ócsárlásban? Ha ott egy merész kísérletre azt mondták: „ez nagszerű!” mért kellett nekünk egy elismerést érdemlő törekvése azt mondanunk: „ez a mi undort okoz, s alól áll a birdatlón?”

Vidék festvénye „A keresztények ültözése Pompájában.” — nézzünk szerint — örvendtes tanúsága egy fiatal művész nagy törekvé-

gyeinekétek, mely még hibáiban is méltánylást érdemel.

Maghebet, hogy e képről szólvá, azt fogják mondani, van beszél a színekől, miután — ószintén bevalva, — se rajzolni, se festeni nem tudok, sem a látvány szabályait nem ósmerem. De a festész csak igen kevés értékkel bir az emberi szellem világában, ha csupán azokra birna hatni, kik magok is — festészek. Kell, hogy az minden ép szemet gyönyörködtesen, s minden fogköny szívet lelkesítsen birjon.

S nem is így jelenek meg, mint biráló, hanem mint néző.

Van kétféle szemem, mely látja, hogy itt egy nagy jelenés van elem festve, álakokkal, melyek a számos csoportokat dacára is egy főalak által jól ósszeillegnek; látok fölfogást, gondosságot, ügyes kezelést, s a mi leg több, — valamivel többre való törekvést, mint azon jámbor csendelőket, paraszti tájképek, egyháziak, romok, és életetlen tanulmányok, melyekből a mi fiatal nagyjaink szokták tele tenni egy-egy tárlatunkat.

Előmerem, hogy műtérok sok hiányt fódöz-hettek föl e képen, rajz és színezési hibákat, s hogy a Vezűv kitérését nagyon hatáskalamos találták, (mert valóban is az), de sokkal inkább leendőre a hibákat nyomasztó kimutatni, semmint egyszerűen páleát törni az egész nagyobb szemből kiserlöt fölött.

Vidéký — a mint hallottam, — csak öt év óta fest, s így a művészet újoncok közé tartozik. Nem úgy kellett volna tehát volni, mint bevezérem egyújsággal, kivált nálunk, hol sok dicsőséges képiró pályája fényképezésben végződik. A mi nyomorúságos viszonyaink között minden tehetség támogatást, s minden törekvés méltánylatot érdemel. Azt kellett volna mondani néki: „ha a zaj, mely előbb jutott el hozzánk, mint műved, töled eredt: rossz utat választottál; mert az emberek semmit sem ösmernek el, a mi az elősmerést követeli; de mi nem arról szólnak, a mit rólad föllengedőz irak, hanem arról, a mit tegnapad festés-tél; képedet fogjuk ismeretni, mely a mi nem is teszi fedjére a koronát, de mint első mű, sok reményre jogosít. Megmondjuk hibáidat, mert szeretnők, ha tanulnál belőle: de nem tagadjuk meg őszinte elősmerésünket sem, miután a festészet legmagasabb ívszényén kívánsz haladni, s a helyeti, hogy apróságokat vagy épen fényképezés cinsáidat: nagyobb compositiókra téréskedsz.”

E hang sokkal sebb lett volna egy fiatal művészhez intézve, ki önénejen képezte magát, szorgalommal dolgozott, nagy tárgyat karolt föl, s haza jöve, azt objeja: „ime itt van első nagyobb művem, ítélfétek meg, és tanácsolatokat őszintén: menjek-e tovább?”

Valószínű, hogy a mi nagy paripán ülő kis ítézséink magozatos őnzettel fogják lenéni mindazokat, kik Vidékýnek elősmerésel nyújtkák kezök: de ez bizonyára kevéssé fogja zavarni a nézők örömet, kik jobban gyönyörködnek egy nagyobb szerű stýlű képen, mely a elhibázott is, mint azon mindennapi apróságokon, melyet előbb üneplétnék új szertartások nagy képpel állít ki.

Az úres szabályosság és eredeiség nélküli hibátlanúság termékeit látva, az embernek néha színte kedve jó felkeltani: „nem bánok, lenétek bár hibások, csak a szellem hibáit látók bennetek; s megbocsátásának minden tévedéseket, csak valamivel fentebb követnétek azokat el a hétköznapiság légkörénel.”

Nem akarok és nem is tudnék Vidéký védőüggyé lenni: legjobbj ügyvédre lesz ő magának, ha majd Rómából, a havá készül. — oly műveket küld hoztak, melyek legkorább ócsárolási is megérnyeniték; én csak azt akartam elmondani, hogy a közönség nagyon gyanusan gondolkodhatik azon műismeretökröl, kik míg rendezés tárlatának minden kis képét gyöngédnek legyezgetik, dorongokkal támadnak meg oly nagyobb művet, mely mindenesetre ritka törekvés tanujale.

De hagyjuk abba; a festészek e sárdobalt ostromnál sokkal többet ért az az únpet, melyet a nemzeti színház zenészei sepek. 3-dikán Meyerbe-er emlékeztetőre tartottak.

Ez az est beszélőre vált a nemzeti színháznak. Nemcsak azért, mert kegyeltesen hájját ta-

nosítá egy elköltözött szellem iránt, kinek művei sok hasznót és dicsőséget szereztek a mi intézetünknek is; hanem azért is, mert oly módon tudta megülni az únpetet, mely méltó volt egy nagy zeneköltő emlékeztetéshez.

A „Hugenották”-at sohasem láttuk szebben kiállítva és jobban eladva. Diszes új festvények, palota-termek, park, jelmezek, csoportok, s minden nagy és kis szerep a lehető legjobb kezekben. Né-melyek szereplő, mint például Pauli, ki Raoul-t énekel, mintha a nagy költő iránti lelkesedésből merített volna új erőt, egészen meglepte a közönséget, Carina k. a. Valentine-je csupa erő. Pauli-Markovics illa asszony királyönce csupa bja volt. Közégy, Marcell vas-alakját úgy ábrázolta, a mint tán sohasem. A hugenották katonadala egészen föllelésként a közönséget, úgy hogy a taps percéig tartott, s a dalt ismételni kellett. Csesers is köztük énekel, kire körülbélül azt a dícséretet lehetne mondani, mi Ul. Frigyes Vilmos porosz király mondott az elöni éljenző tanulóserére: „bámulom, a — tudéjé.” A kártyaköncben Rotter Irma k. a. is öt lebegett, könnyűden és mosolyogva. Szóval a dalmú és ballet őszes személyzet részé volt, hogy tanúsítsa jódelátal a nagy ember iránt, ki még sokáig a dalszínház egyik legszebb dicsősége maradt.

Sajnálom, hogy az elősmerés hangja épen kis kifogást is kell végítetnem. De nem lehet elhallgatnom, hogy a szent Bertalan új jelenet, mely e zeni dráma borzalmas katasztrófájt képezi, igen silányul volt kiállítva és rendezve. A néző nevetelt, a helyeti, hogy elborzadt volna. Szerencse, hogy a függöny hamar legröült, s nem maradt időnk sokáig sajnáljunk a fölött: mily rosszul rendezték meg egy ritka szép előadást.

Utána a „Proféta induló” zendült meg, hatalmasan és ünepléyesen, s egy új ábrázolatot látunk Meyerbe-er nagy művelől, eleven alakokkal, melyek fehérek és mozdulatlanok voltak, mintha márványból lettek volna véve, míg rájuk lilászin világlás vetett búvós fényt.

Az is meg kell említenünk, hogy a karnagyj polera ez alkalommal arany lant volt tűzve: rajta babérkoszorú és gyászfüzér; az ő dicsőségenek és a mi szomorúságunknak jele.

De nemcsak a színház iránti dícséret, mely e östétől új únepléssé tudta tenni, hanem a közönséget is, mely a legnagyobb tömegben tanúsítá jódelátal, az a nagy mester iránt, kinek szellemile ill maradt köztünk, hogy a legszebb dallamokban szólni sziveinkhez.

Ez est volt a küzelebbi napok legszebb története.

Más alig is történt. A főváros élete most egyhangú, mint mindenben szokott lenni, valahányszor csak új évszáz küszöbén állunk; se ki, se bent. A nyár virágai már jóformán elhervadtak, s az ősz gyümölcse még alig érnek. A természetnek kedve jött jódelre fölmalolni ősz szürke köpenyét, beborult, és lassu, unalmas esőcsöppekben keseregte ki magát.

A nyári mulató helyek népteleneek, s a esászírhúró újra csendes. — lezúgtak távnyagaim. Néha kimegy még valaki, hogy keresse a szép en-

lékek nyomát, melyek egy-egy korán megsárgult platánlevél hull. A tarka csoportok szépei elszédeltek a széllözés minden irányában, s nincs az a baldudósít, ki többé ősszednád fúzni őket egy koszaróba. Minden elmúlt, hatalmas és dicsőség! Nem lehet többé (legalább farsangig) nagyhatalmilag osztogatni a királyöni koronákat és fnyves emeket. Oda van a sikamlós táncpad, melyen minden fiatal nő van „bajós és szelleműd”: volt; hisz ez a két szó az Ullyes-sar, mely minden nőre ráillik. Oda van a zász, zene, jókedv, mintha az egész eszázár-évek „velencei éj” emlékéit gyászolná.

Csak a népszínház még szomoróbb hely. Ha magányt keresz: menj oda. Pedit Szilágyi Béla — az új regime feje — még Persio úr dobját is segítségül hívá, hogy egy kis zajt üssön vele. Hiába, színeszek és közönség napról napra meggyövednek, hogy a trónosított igazgató kezei közt sokkal jobban ment minden. Maholnap tán meg is lessz a — restaurató, általános bünböcsnását, s a „számárbór” aranyrajyas ideje.

Míg a fővárosi élet íly eseménytelen napokat látott: a székely falvak némelykéiben egymást érte a sok víz únepléje, melyeket a M.-Vásárhelyi kiránduló természetújsósok ítszételére adtak. Erdély nemcsak a természet egy legszebb képegyése, hanem a magyar vendégszerzésnek is legmelyegobb üzlete. Mily örömmel és világlázzal fogadták ott e látó vendégeket most is! A falukon, hol átmenetek, virágokkal szórták telt a jöknak, s minden arc mosolygott feléjük. Egy boldog népszámetlen nem rivalg körül nagyban örömszi, mint e komoly tudósokat, kik egészen megalatodhattak ama tiszta léghen, ama szép hegyek és őszinte vídmámsz közöl.

Mintán a történeket szürke a főváros kemény járdáiról a székely falvak feljött, nem is térek többé vissza, hanem egy vidéki magyar város temetőjében állok meg, egy szomorú sír fölött.

Abban nehány nap óta sok szép beszéd és a „Hazai rejtelmek” írójá fekszik, egy magával és muljával megaltonsoló szív, melynek nem adhattat még nyugalmat egyék; csak a sír.

E név, mely egykor szépen fényelt irodalmunkban, egy évezted óta alig volt csak megemlézés tárgya is. Hűtelen lévén a költészetben, egyazon időben, midőn az irodalomnak minden tehetsége nagyon is nagy szükségre volt, a közönségre nézve már rég meghalt, meliótt élni megbeszét volna. Nem olvasták, nem emlegették többé, s megkellett halnia, hogy régi érdemei újra föl legyenek elevevite.

A halál egy nagyserűsége: hogy mindent kienzeselt. Nekünk sem kell többé azt nézni, a mint élt, hanem azt, a miket írt. El kell mondanunk, hogy ő korának egyik kiválóbb írójá volt, ki mélyen meg tudta hatni olvasóit, s kinek nagy tehetséget épen az bizonyítja legjobban, hogy sohasem tudtuk neki megbocsátani, a mért az írói pályát elhagyá.

Nem lehet még sajnáljunkos nélkül gondolni az ő életére, mely sokáig a külfélszet legszebb ligeti köz vezetéte, s melytől elványa — csakhamar megaltonsolott, elridegült és őszetlöt.

Vadnai Károly.

TÁRCA.

frt 3 krt, az ang. 20-dikán a pesti lövöldében tartott esztőlöl 145 firt, a Mayer és Singer urak által tartott Orcy-kerül népmulatság jövedelméből 400 firt kapott az építési bizottság.

— (Uj templom.) Sopronban a mult hó 28-án szentelt föl Simor János gyúri püspök az otáni Orsolya apáké Maria Immaculata templomát. E templom adakozás után épült, S a csecheny Pál grófó 20,000 firt gyűjtött, a gyúri püspök 16,000 firt többet adott és a Pflandor Ignác által rendezett sorájték 8000 firt hozott be e célra.

Egyletek és közzintézetek.

— CA „Pest-budai dalárdá.” mely Thill Nándor igazgatása alatt évekkel az elöt oly dicsőrelesen működött s magyar négszerekre első útúrt ki többféle díjakat, mely azonban pár év elöt mostoha vi-

szonyaink bóhtálval elhallgatott, mint a „Z. Lapok” biztos kútföböl értesítnél, hol fog ísmét támadni habar. Az igazgató közelebb az elöti példánál is máköbb teadit közzigüldére hívja önsze, mely alkalommal a tudós tanéidk iránt fognak tanácskozni.

Irodalmi és művészeti mozgalom.

** (Hartleben Adolf kiadásában) e napokban jelent meg Vadnai Károly négykötetes regénye „Eladó lányok” címmel. (Ára 3 firt 50 kr.) melyről már mult számunkban is megemlékeztünk, midőn ézen általános kedvelt írónak megkérdés köztünk. Vadnai károly regényei utána indúva, e művét is érdekelgezől vártnk mindazok, kik bennem nem a modern francia regényirodalomnak, meg a németkéhez is ástár-úrgott drasztikus esztelenséget, az erlitévet, mintogy hajuknál fogva színe ráncigált frappant jeleneteket az ex-

Iskola és egyház.

— (A kaposvári gymnasium.) melyet Somisch Pál fardászással folytán, közzéadozás után alapítottak, az évi öt-ön év únepléyesen megnyitattani.

— (Leányneveldei értesítés) Fekete József leány tan- és nevelőtársaságban az új tanfolyam szeptember 15-én kezdődik. A beíratások napoinak d. e. 8—12-ig, d. u. 2—6-ig az ítszétel helyiségekben (Kerepesi-út, 69. sz. 2-k em.) tartatunk. Bévölés értesítést az intézeti program ad. Azon vidéki színház, kik leánygyermeküket az ítszétel támpovendékek sorába kívánják fölvetetni, fölkeri az ítéte, hogy az íránti számdékkat tudassák.

— (A lipótvárosi templom.) Építési bizottságja közönetét nyilvánítja a küzelebbi népművepekből befolyt adományökrét. A „velencei éj” 415

